

УДК 341.9+341.384+339.726.5]:347.131.222

Богдан КРИВОЛАПОВ, канд. юрид. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-5933-7850
e-mail: kryvolapov@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

РЕСТИТУЦІЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА НОРМИ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ

Вступ. Питання реституції та повернення культурних цінностей в Україні стало особливо актуальним у зв'язку з агресією проти нашої країни. За даними моніторингових груп, культурні цінності незаконно вивозять до країни-окупанта. Деякі можуть потрапити до музеїв Росії, але значна частина може стати власністю приватних осіб за кордоном, що буде вимагати подання судових позовів для їхнього повернення.

Методи. У дослідженні було використано такі методи: діалектичний, системно-структурний і порівняльно-правовий.

Результати. Автор розглядає особливості застосування позовної давності щодо повернення культурних цінностей у країнах континентальної та англо-американської системи права та аналізує доктрину "несприятливого володіння", яку використовують у країнах романо-германської системи права. Для цього було докладно вивчено та розглянуто такі нормативні акти, як Цивільний кодекс Швейцарії і Кодекс культурної та ландшафтної спадщини Італії 2004 р. Особливу увагу приділено аналізу Конвенції УНІДРУА про викрадені або незаконно вивезені культурні цінності від 24 червня 1995 р. Доведено, що підхід, який застосовується в цій конвенції, є гнучким і збалансованим, сприяє захисту як первинного власника, так і добросовісного набувача.

Висновки. Визначено, що використання доктрини "несприятливого володіння" в чистому вигляді створює серйозні проблеми для первинного власника культурних цінностей, у якого ці об'єкти були незаконно вилучені. Встановлено, що концепція позовної давності в спорах щодо повернення культурних цінностей у Великій Британії є досить ефективною і належним чином захищає власників зазначених об'єктів. Обґрунтовано, що в законодавстві України є цілком доцільно передбачити спеціальні норми про позовну давність для реституції та повернення культурних цінностей. Як приклад можна використати модель, що передбачена в Конвенції УНІДРУА або в Кодексі культурної та ландшафтної спадщини Італії.

Ключові слова: позовна давність, культурні цінності, добросовісний набувач, несприятливе володіння, фактичне відкриття, належна обачність, вимога та відмова, реституція.

Вступ

Питання реституції та повернення культурних цінностей під час збройних конфліктів нині є вкрай актуальним для України. Агресія проти нашої держави створила багато проблем, пов'язаних із розкраданням, привласненням культурних цінностей, знищенням пам'яток культури. За даними Міністерства культури та інформаційної політики України та ЮНЕСКО було зафіксовано неодноразове вивезення культурних цінностей до країни-окупанта. Вочевидь, деякі незаконно вивезені об'єкти будуть виявлятися у музеях Російської Федерації. Проте цілком імовірно, що багато культурних цінностей, викрадених з музеїв України та приватних колекцій, можуть бути у володінні приватних осіб в інших країнах. Позови про повернення незаконно вивезених з території України культурних цінностей будуть неминучими.

Серед представників вітчизняної науки міжнародного приватного права небагато досліджень із зазначеної проблематики. З огляду на це теоретичним і методологічним підґрунтям пропонованого дослідження є здобутки таких зарубіжних учених, як С. Бібас (Bibas, n. d.), Л. ван Вліт (Vliet et al., 2021), Е. Кенйон (Kenyon, & Mackenzie, 2002), А. Чечі (Chechi, 2017/2018) і інших науковців.

Методи

Основними методами дослідження стали: діалектичний, системно-структурний, системний і порівняльно-правовий. Діалектичний метод дав змогу виявити й порівняти різні наукові теорії та позиції щодо застосування позовної давності в справах про повернення культурних цінностей і зробити певні висновки. За допомогою системно-структурного методу вставлена взаємодія норм позовної давності щодо реституції культурних цінностей із загальними положеннями щодо захисту права власності. Порівняльно-правовий метод дав змогу вивчити таке юридичне явище, як застосування норм

позовної давності у спорах щодо реституції культурних цінностей у різних правових системах.

Результати

Для встановлення особливостей застосування норм про позовну давність у спорах щодо реституції та повернення культурних цінностей насамперед необхідно проаналізувати, право якої країни застосовується до цих норм.

Традиційно вважають, що у країнах романо-германської системи права найпопулярнішою колізійною нормою до позовної давності є *lex causae* (Криволапов, 2001). Суть її полягає в тому, що до позовної давності застосовують право тієї країни, що застосовується до зазначених правовідносин. Такий підхід знайшов своє відображення в законодавстві про міжнародне приватне право Бельгії, Болгарії, Греції, Італії, Португалії, Нідерландів, Швеції, України (Криволапов, 2001). У країнах англо-американського права протягом тривалого періоду часу застосовували колізійний принцип *lex fori*. Однією із причин такого підходу було те, що англійські й американські юристи сприйняли процесуально природу позовної давності. Оскільки питання цивільного процесу регулюють національним правом країни, де розміщується суд, що розглядає справу, то застосування іноземних норм про позовну давність було вилучено (Криволапов, 2001). Застосування принципу *lex fori* для позовної давності було сприйнято багатьма країнами англо-американського права, включно з Великою Британією, Австралією, країнами Співдружності британських держав, Індією, Філіппінами, Сінгапуром (Криволапов, 2001). Слід зауважити, що останнім часом у законодавстві США відбулись певні зміни й останнє слово про те, яке право застосовують до позовної давності, цілком залежить від суду того штату, що розглядає справу і це не обов'язково має бути *lex fori*. Суд може керуватися такими принципами, як "краща норма

права", "інтерес штату", "закон штату, із яким ці правовідносини найбільш тісно пов'язані" (*close connection*) (Криволапов, 2001).

Щодо спеціальних норм про позовну давність у згаданих спорах слід зауважити, що, наприклад, у країнах континентальної системи права дуже мало подібних норм. Як зазначає науковий співробітник юридичного факультету Женевського університету Аллесандро Чечі, специфікою країн континентальної системи права є те, що дуже часто добросовісним набувачам надають перевагу над інтересами власника, який позбавлений свого майна внаслідок крадіжки, втрати або якщо воно вибуло з володіння власника не з його волі. Як наслідок, у деяких країнах добросовісні набувачі стають належними власниками відразу після закінчення термінів позовної або набувальної давності (Chechi, 2017/2018). Наприклад, згідно із частиною 1er статті 728 та частиною 1bis ст. 934 Цивільного кодексу Швейцарії, якщо особа протягом 30 років безперервно і безперечно володіла культурними цінностями, які належить іншій особі, добросовісно вважаючи, що вона володіє ними, вона стає її власником шляхом (*adverse possession*) "несприятливого володіння" (Swiss Civil Code, 1907). Згідно з доктриною *adverse possession*, право власності на нерухоме майно набувається через добросовісне володіння ним протягом встановлених термінів і за певних умов (Black, 1991). Отже, після визначеного терміну давності можна законно отримати право власності на майно, а це, зі свого боку, може призвести до відмови в позові від первісного володільця. Американські юристи дуже часто критикують доктрину "несприятливого володіння". Стефанос Бібас, наприклад, зазначає, що ця доктрина спрямована на регулювання відносин у сфері нерухомості й абсолютно не застосовується до операцій з рухомим майном, особливо до особистого майна, яке було вкрадене та заховане (Bibas, n. d.). Крім того, як стверджує автор, ця доктрина завдає шкоди добросовісним власникам, які повідомили про крадіжку, але не можуть знайти своє майно (Bibas, n. d.). Аналогічної думки притримується і голландський дослідник Ларс ван Вліт, який вважає, що власник вкраденого чи втраченого рухомого майна найчастіше не знає, де перебуває це майно і з огляду на це ані позовна, ані набувальна давність не може до нього застосовуватися (Vliet et al., 2021). Учений звертає увагу на те, що Верховний суд Нідерландів застосовує позовну давність навіть у випадках, коли власники не мають інформації про місцезнаходження свого майна та про того, хто ним володіє (Vliet et al., 2021).

Досить цікаву модель застосування термінів позовної давності для реституції культурних цінностей передбачено в законодавстві Італії. Згідно зі ст. 78 Кодексу культурної та ландшафтної спадщини 2004 р. позов про реституцію подають протягом імперативного терміну в три роки, починаючи з дня, коли держава, яка подавала запит, дізналася, що майно, незаконно вивезене з її національної території, буде знайдено у визначеному місці й ідентифіковано власника або власника майна за будь-яким законним правом. Позов про реституцію обмежується в будь-якому випадку тридцятьма роками з дня незаконного вивезення майна з території держави-позивача (Code of the Cultural and Landscape Heritage, 2004). Не існує строків позовної давності для реституції майна, яке є частиною публічних колекцій, інвентаризованих у музеях, архівах та книгозбірнях для збереження. Публічні колекції визначаються як колекції, що належать державі, регіонам, іншим територіальним

органам влади та будь-якому іншому державному органу чи установі, а також колекції, які значною мірою фінансуються державою, регіонами або іншими територіальними органами влади. Не існує термінів позовної давності для реституції майна, що входить до церковних інвентарів (Code of the Cultural and Landscape Heritage, 2004). На думку автора, такий підхід є дуже збалансований і гнучкий. З одного боку, захищається національна культурна спадщина, а з іншого – така модель надає певні переваги добросовісному набувачу, що позитивно впливає на сучасний артринк.

У країнах англо-американського права відсутні спеціальні норми позовної давності для культурних цінностей. Згідно із Законом про давність 1980 р. до цивільних позовів застосовують загальний термін у 6 років (Limitation act, 1980). Проте у ст. 4 цього закону передбачено, що власник завжди може подати до суду, якщо цінності були вкрадені, і може подати до суду на людину, яка отримала право власності від злодія (Limitation act, 1980). Слід зауважити, що в ч. 2 цієї статті передбачено: якщо хтось добросовісно придбав вкрадене майно, то ні купівля, ні будь-яке подальше привласнення не будуть вважатися пов'язаними з крадіжкою (Limitation act, 1980). На думку деяких дослідників, це означає: якщо власник рухомого майна може довести, що він чи вона придбали рухоме майно добросовісно, то час почне перебігати на користь власника від дати добросовісного присвоєння (Kenyon, & Mackenzie, 2002). Показовим у цьому випадку була справа *De Préal v Adrian Alan Ltd*, яку розглядав Високий суд Англії (Kenyon, & Mackenzie, 2002). У цій справі позивач Ніколь де Преваль стверджувала, що пара канделябрів XIX ст. була вкрадена у неї у Франції в 1986 р. У травні 1995 р. вона подала позов після того, як канделябри були зображені на обкладинці каталогу Sotheby's. Відповідач, дилер Адріан Алан, заявив, що він купив ці об'єкти у шановного нью-йоркського дилера в 1984 р., до того, як у позивача було вкрадено ці канделябри. Однак у суду виникли сумніви щодо добросовісності відповідача і термін позовної давності застосований не був. Як зазначає Кенйон, якби відповідач купив би ці предмети добросовісно до травня 1989 р., то час минув би, і позивач не мав би успіху (Kenyon, & Mackenzie, 2002). Концепція позовної давності, яку застосовують в англійському законодавстві до добросовісних набувачів, досить гнучка і може ефективно використовуватися в позовах щодо реституції та повернення культурних цінностей. Проте тут усе залежить від встановлення фактів добросовісності набувача, що не завжди легко зробити.

Аналіз судової практики США щодо спорів, пов'язаних із реституцією та поверненням культурних цінностей, свідчить про дуже часте застосування позовної давності. Слід підкреслити, що різні штати дотримуються різних теорій щодо початку перебігу термінів даності. Ендрю Кенйон вказує на три основні підходи: "належна обачність" (*due diligence*), "фактичне відкриття" (*actual discovery*) та "вимога й відмова" (*demand and refusal*) (Kenyon & Mackenzie, 2002).

Згідно з підходом "належної обачності", час починає відраховуватися з моменту, коли позивач, виявивши розумну обачливість і старанність, повинен був виявити місцезнаходження предмета та особу відповідача. Підхід "фактичне відкриття" означає, що підстава для позову у власника не виникає, доки власник не дізнається місцезнаходження майна. Такий підхід був затверджений у законодавстві Каліфорнії, зокрема і щодо предметів мистецтва та спадщини (Kenyon, & Mackenzie, 2002). Підхід

"вимога і відмова" означає, що перебіг позовної давності не починається, доки позбавлений свого майна власник офіційно не вимагає від фактичного володільця повернути майно (Kenyon, & Mackenzie, 2002).

Більшість юрисдикцій США діють відповідно до вимоги "належної обачності" або "фактичного відкриття". Прикладом застосування зазначених підходів є справа *Autocephalous Greek Orthodox Church of Cyprus v Goldberg* (Autocephalous Greek-Orthodox..., n. d.). Під час розграбування церкви в північній (турецькій) частині острова Кіпр у період 1976–1979 рр. з ніші вітваря (Apsis – грец.) викрали чотири частини мозаїки VI ст. Після того, як це стало відомо, влада Кіпру поінформувала про викрадення ЮНЕСКО й інші міжнародні організації. Хоча місцеперебування мозаїки не було встановлено, через деякий час стало відомо, що частини мозаїки перебували в турецького підприємця, що проживав у ФРН. Про це дізналася громадянка США пані Гольдберг, яка займалася торгівлею антикваріатом. Вона провела огляд цих частин мозаїки на митному складі аеропорту в Женеві та придбала їх за 1 млн дол, після чого вивезла їх до США. Музей Гетті запропонував купити мозаїки за 20 млн дол і, дотримуючись принципів купівлі антикваріату, повідомив владу Кіпру про цю пропозицію. Відповідно до цієї інформації, Православна церква Кіпру подала позов у штаті Індіана (США) до пані Гольдберг та її фірми щодо повернення мозаїки. Коли постало питання, право якої країни застосовувати до цього спору, відповідачка посилалася на швейцарське право за принципом *lex rei sitae*, а за цим правом її мали розглядати як добросовісного набувача. Федеральний суд штату Індіана вирішив застосувати принцип "найтіснішого зв'язку" і визначив, що відповідно до цього принципу треба використовувати право штату Індіана. Інше заперечення відповідачки стосувалося застосування позовної давності. Окружний суд розглянув питання про своєчасність судового позову. У цій справі фігурували три різні юрисдикції: Кіпр, Швейцарія та Індіана. Відповідно до законодавства Кіпру, старожитності були невідчужуваними й не могли бути придбані приватною особою шляхом продажу чи іншими способами. У законодавстві Швейцарії на той час був передбачений п'ятирічний строк давності, після закінчення якого до добросовісного набувача не мало бути жодних претензій. Згідно із законодавством штату Індіана, злочин не мав права набути власність на крадене майно, але власник мав подати позов протягом 6 років після крадіжки. Ураховуючи процесуальну природу позовної давності, а також той факт, що в цілому до спору застосували право штату Індіана, суд вирішив застосувати норми цього штату до позовної давності. Оскільки спір розглядали відповідно до законодавства штату Індіана, а також у зв'язку з процесуальним характером позовної давності, суд вирішив застосувати норми цього штату до питання позовної давності. Отже, Кіпр мав 6 років з моменту виникнення підстав для подання позову щодо повернення мозаїки. Суд визнав, що позивачі зробили значні зусилля для встановлення місцезнаходження викрадених мозаїк і повідомлення відповідних органів. Це означало, що час не почав враховуватися, поки позивачі не виявили місцеперебування мозаїк у США, майже через 10 років після їхньої крадіжки на північному Кіпрі. Отже, їхні дії були вчасними і термін позовної давності не закінчився. Визначивши, що позов Православної церкви Кіпру був своєчасним відповідно до концепції *due diligence* та доктрини "фактичного відк-

риття", суд вирішив спір на користь позивача (Autocephalous Greek-Orthodox Church..., n. d.).

Правило "вимога та відмова" (*demand and refusal*) було підтверджено на початку 1990-х у справі *Guggenheim v Lubell*, коли суд Нью-Йорка відхилив правило належної обачності (Chagall gouache..., n. d.). Суть справи полягала в тому, що наприкінці 1960-х рр. з музею Гуггенхайма було викрадено картину Шагала, але музей нікого не повідомив про це. Добросовісний набувач придбав твір у 1967 р. Згодом цю картину двічі виставляли на різних виставках у 1969 та 1973 рр. І лише в 1985 р., після того як її відвезли на Sotheby's для оцінювання, картину ідентифікували як зниклу. У 1986 р. музей вимагав повернення, але добросовісний власник йому відмовив, після чого музей подав позов до суду у 1987 р. Суд першої інстанції застосував підхід "належної обачності" (*due diligence*). Суд підкреслив, що не проведення музеєм ретельного пошуку викраденого майна і не повідомлення компетентних установ протягом 20 років, позбавляє початкового власника права повернення свого майна. Музей звернувся з апеляційним позовом у 1990 р. й Апеляційний суд Нью-Йорка скасував попереднє рішення, вважаючи, що обов'язок "належної обачності" може сприяти незаконній торгівлі викраденими творами мистецтва. Коментуючи це рішення, Ендрю Кенйон зазначає, що в подальшій своїй практиці суди Нью-Йорка використовували це рішення і стверджували, що обов'язок "належної обачності" не є обов'язковим аспектом правила "вимоги і відмови" (*demand and refusal*) (Kenyon, & Mackenzie, 2002).

Визначаючи певні переваги усіх трьох підходів, які використовують у доктрині та судовій практиці США, хотілося б відзначити певну невизначеність критеріїв "належної обачності", за якими встановлюють початок перебігу позовної давності. Крім того, автор поділяє точку зору Стефаноса Бібаса, який стверджує, що правило "вимоги і відмови" (*demand and refusal*) дає змогу власникам відкладати подання позову на невизначений час і тим самим створює проблеми для добросовісних набувачів (Bibas, n. d.).

Ураховуючи той факт, що останнім часом зросла кількість резонансних справ щодо повернення культурних цінностей із територій інших країн із застосуванням позовної давності, вкрай важливим питанням є уніфікація норм про позовну давність щодо реституції та повернення даних об'єктів. Тож важливою подією свого часу стало підписання Конвенція УНІДРУА про викрадені або незаконно вивезені культурні цінності від 24 червня 1995 р. (далі Конвенція УНІДРУА). Згідно із ч. 3 ст. 3 конвенції будь-яке звернення щодо реституції має бути подане протягом 3 років з моменту, коли заявнику стали відомі місцезнаходження культурної цінності й особа володільця, й у будь-якому разі, протягом 50 років з моменту викрадення (Unidroit Convention..., 1995). У ч. 4 ст. 3 конвенції передбачено: позов про реституцію культурної цінності, що є невід'ємною частиною визначеної пам'ятки або визначеного археологічного об'єкта, або належить до публічної колекції, не підлягає жодному строку давності, окрім строку у три роки з моменту, коли заявнику стали відомі місцезнаходження культурної цінності й особа володільця (Unidroit Convention..., 1995). А в ч. 5 ст. 3 йдеться, що будь-яка договірна держава може зробити заяву про те, що пред'явлення позову підлягає терміну давності у 75 років або тривалішому строку, який передбачено її законодавством (Unidroit Convention..., 1995). Такому ж терміну підлягає позов, поданий в іншій договірній державі

щодо реституції культурної цінності, вилученої з пам'ятки, археологічного об'єкта або публічної колекції, розташованих на території договірної держави, яка робить таку заяву (Unidroit Convention..., 1995). Цікавим є положення ч. 8 ст. 3 конвенції, згідно з яким позов про реституцію сакральної або такої, що має важливе колективне значення, культурної цінності, яка належить та використовується корінною чи племінною громадою в договірній державі під час традиційних або ритуальних обрядів цієї громади, підлягає терміну давності, що застосовується до публічних колекцій (Unidroit Convention..., 1995). У ч. 5 ст. 5 конвенції передбачено, що будь-яке звернення щодо повернення культурної цінності має бути подане протягом трьох років з моменту, коли державі, що подає запит, стали відомі місцезнаходження культурної цінності й особа володільця, і у будь-якому разі, протягом 50 років з моменту вивезення або дати, коли цінність мала бути поверненою відповідно до дозволу про вивезення (Unidroit Convention..., 1995). Отже, можна стверджувати, що певна уніфікація відбулась і з цього приводу. Однак є деякі проблеми щодо застосування згаданої конвенції. По-перше, Україна її не підписала. По-друге, Конвенцію УНІДРУА не підписали такі великі гравці на ринку культурних цінностей, як США, Велика Британія, Німеччина, Австрія, А Франція, Нідерланди та Російська Федерація підписали цю конвенцію, проте досі не ратифікували (2022).

Дискусія і висновки

Концепція "несприятливого володіння" (*adverse possession*), згідно з якою добросовісні набувачі стають належними власниками культурних цінностей відразу після закінчення термінів позовної або набувальної давності і яка передбачена в деяких країнах континентальної системи права, усе ж таки завдає шкоди власникам вкрадених чи втрачених культурних об'єктів. Використання зазначеного підходу в чистому вигляді не сприятиме реституції та поверненню культурних цінностей первинному добросовісному власнику.

Розглянувши специфіку судової практики США щодо реституції та повернення культурних цінностей і три підходи щодо початку перебігу термінів позовної давності, автор відзначає, що судова політика США сприяє поверненню культурних цінностей законним власникам і запобіганню незаконній торгівлі викраденими культурними цінностями. Проте є певні недоліки в підходах "належної обачності" та "вимоги і відмови".

На думку автора, збалансованим і гнучким є підхід застосування строків позовної давності для реституції культурних цінностей, що передбачений у Кодексі культурної та ландшафтної спадщини Італії та Конвенції УНІДРУА. З одного боку, захищається національна культурна спадщина, а з іншого боку, така модель дає певні переваги добросовісному набувачу, що позитивно впливає на сучасний артринок.

Вітчизняне законодавство не містить окремої норми про терміни давності щодо позовів про повернення культурних цінностей. Тож для заповнення цієї прогалини в законодавстві України є доцільним передбачити спеціальні норми про позовну давність для реституції та повернення культурних цінностей. Як приклад можна використати модель, що передбачена в Конвенції УНІДРУА або в Кодексі культурної та ландшафтної спадщини Італії.

Список використаних джерел

Криволапов Б. М. (2001). *Позовна давність у міжнародному приватному праві*. ІМБ.

Autocephalous Greek-Orthodox Church of Cyprus v. Goldberg & Feldman Fine Arts, inc. (n. d.). <https://www.uniset.ca/microstates/917F2d278.htm>

Bibas, S. (1994). *The case against statutes of limitations for stolen art*. Penn Carey Law: Legal Scholarship Repository. https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/827

Black, H. (1991). *Black's law dictionary: Definitions of the terms and phrases of American and English jurisprudence, ancient and modern*. St. Paul., Minn. West Publishing Co.

Chagall gouache – Solomon R. Guggenheim Foundation and Lubell. Chagall Gouache – Solomon R. Guggenheim Foundation and Lubell – Centre du droit de l'art. (n. d.). <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/case-chagall-gouache-2013-solomon-r-guggenheim-foundation-and-lubell>

Chechi, A. (2017). When Private International Law Meets Cultural Heritage Law – Problems and Prospects. *Volume XIX Yearbook of Private International Law*, XIX, 269–293.

Code of the Cultural and Landscape Heritage. (2004). Legislative Decree of Italy of 22.01.2004 № 42. <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/2491>

Kenyon, A. T., & Mackenzie, S. (2002). *Recovering stolen art? Australian, English and US law on limitations of action*. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.307980>

Limitation act. (1980). Law of United Kingdom from 13.11.1980. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/58>

Swiss Civil Code. (1907). Federal law of Switzerland of 10.12.1907. https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/en#book_4/part_1/tit_20/lvl_B/lvl_VII

UNIDROIT. (2022). Unidroit Convention on stolen or illegally exported cultural objects 1995 – States Parties. <https://www.unidroit.org/instruments/cultural-property/1995-convention/status>

Unidroit Convention on stolen or illegally exported cultural objects. (1995). UNIDROIT Convention of 24.06.1995. <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2022/12/Convention-on-Cultural-Objects-Rome-1995.pdf>

Vliet, L. van, & Berlee, A. (2021). *Limitation Periods and Works of Art*. In B. Akkermans (Ed.), *Sjef-Sache', Essays in honor of Prof. mr. dr. J. H. M. (Sjef) van Erp on the occasion of his retirement*. The Hague, Eleven International Publishing.

References

Autocephalous Greek-Orthodox Church of Cyprus v. Goldberg & Feldman Fine Arts, inc. (n. d.). <https://www.uniset.ca/microstates/917F2d278.htm>

Bibas, S. (1994). *The case against statutes of limitations for stolen art*. Penn Carey Law: Legal Scholarship Repository. https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/827

Black, H. (1991). *Black's law dictionary: Definitions of the terms and phrases of American and English jurisprudence, ancient and modern*. St. Paul., Minn. West Publishing Co.

Chagall gouache – Solomon R. Guggenheim Foundation and Lubell. Chagall Gouache – Solomon R. Guggenheim Foundation and Lubell – Centre du droit de l'art. (n. d.). <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/case-chagall-gouache-2013-solomon-r-guggenheim-foundation-and-lubell>

Chechi, A. (2017). When Private International Law Meets Cultural Heritage Law – Problems and Prospects. *Volume XIX Yearbook of Private International Law*, XIX, 269–293.

Code of the Cultural and Landscape Heritage. (2004). Legislative Decree of Italy of 22.01.2004 № 42. <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/2491>

Kenyon, A. T., & Mackenzie, S. (2002). *Recovering stolen art? Australian, English and US law on limitations of action*. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.307980>

Limitation act. (1980). Law of United Kingdom from 13.11.1980. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/58>

Kryvolapov, B. (2001). *Limitation of Acts in Private International law*. ІМВ [in Ukrainian].

Swiss Civil Code. (1907). Federal law of Switzerland of 10.12.1907. https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/en#book_4/part_1/tit_20/lvl_B/lvl_VII

Unidroit Convention on stolen or illegally exported cultural objects. (1995). UNIDROIT Convention of 24.06.1995. <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2022/12/Convention-on-Cultural-Objects-Rome-1995.pdf>

UNIDROIT. (2022). Unidroit Convention on stolen or illegally exported cultural objects 1995 – States Parties. <https://www.unidroit.org/instruments/cultural-property/1995-convention/status>

Vliet, L. van, & Berlee, A. (2021). *Limitation Periods and Works of Art*. In B. Akkermans (Ed.), *Sjef-Sache', Essays in honor of Prof. mr. dr. J. H. M. (Sjef) van Erp on the occasion of his retirement*. The Hague, Eleven International Publishing.

Отримано редакцією журналу: 22.11.23

Прорецензовано: 17.12.23

Схвалено до друку: 23.01.24

Bogdan KRYVOLAPOV, PhD (Law), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-5933-7850
e-mail: kryvolapov@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

RESTITUTION OF CULTURAL VALUES AND LIMITATION OF ACTIONS RULES

Background. *The issue of restitution and the return of cultural values in Ukraine has gained particular relevance in light of the aggression against our country. Monitoring groups report the illegal export of cultural artifacts to the occupying nation, with some potentially finding their way into Russian museums. However, a considerable portion might be privately owned abroad, necessitating legal measures for their repatriation.*

Methods. *The research employed various methods, including dialectical, systemic-structural, and comparative-legal approaches.*

Results. *The author examines the nuances of limitation of actions applied to claims in the return of cultural values both in Civil law countries and Common law countries. The "adverse possession" doctrine, used in Civil law countries, is examined. For this purpose, the Civil Code of Switzerland and the Code of Cultural and Landscape Heritage of Italy were scrutinized and analyzed. The application of limitation of actions in disputes concerning the return of cultural artifacts in Common Law countries is examined separately. Special attention is paid to the analysis of the UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects of June 24, 1995. It has been proven that the approach used in this convention is flexible and balanced and contributes to the protection of both the original owner and the bona fide purchaser.*

Conclusions. *The application of the "adverse possession" doctrine in its pure form has been found to pose significant challenges for the original owners of unlawfully seized cultural property. The effectiveness of the concept of limitation of actions in disputes related to the repatriation of cultural property in the UK has been established, providing adequate protection for the rights of the object owners. It is claimed that it is appropriate to establish special limitation of actions rules for the restitution and return of cultural values in Ukrainian legislation. As an example, one could consider adopting a model similar to that provided for in the UNIDROIT Convention or in the Code of Cultural and Landscape Heritage of Italy.*

Keywords: *limitation of actions, cultural values, bona fide purchaser, adverse possession, actual discovery, due diligence, demand and refusal, restitution.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.